

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РОСЛИННИЦТВА МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

В.П.Клочан, кандидат економічних наук, доцент

*Н.І.Костаневич, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

У статті розглянуто проблеми розвитку рослинництва в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області. Запропоновано напрямки підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва, в т.ч. за рахунок покращення родючості земельних угідь.

Постановка проблеми. Стратегічним напрямком сільськогосподарського виробництва для забезпечення країни продуктами харчування, а переробних підприємств – сировиною, є розвиток рослинництва. Рослинництво забезпечує людину широким асортиментом незамінної за своїм значенням продукції, яка містить вітаміни, мінеральні солі, білки, органічні кислоти, вуглеводи. Продукція рослинництва використовується у свіжому вигляді і є основною сировиною для виробництва борошна, круп, хлібобулочних, макаронних і кондитерських виробів, пива, вина, спирту, плодово-овочевих консервів, комбікормів тощо. Рослинництво грає визначальну роль в економіці господарств і є фінансовою основою розвитку інших галузей.

Але в останні роки ефективність виробництва продукції рослинництва знижується, що призводить навіть до збитковості деяких сільськогосподарських підприємств. В першу чергу знижується такий важливий показник ефективності, як урожайність, на який впливає багато чинників, в т.ч. родючість земельних угідь.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми ефективності виробництва продукції рослинництва та покращення родючості земельних угідь привертали увагу багатьох вчених економістів-аграрників. Вагомий внесок у дослідження цих проблем внесли такі вчені, як В.В.Горланчук, В.Я.Месель-Веселяк,

О.В.Крисальний, М.Й.Малік, О.М.Могильний, П.Т.Саблук, І.Р.Юхновський, якими розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва, покращення родючості земельних угідь. Але на сьогоднішній день не всі їх рекомендації повністю реалізовані. Тому ці проблеми лишаються актуальними для сільського господарства.

Мета статті. В даній статті на основі матеріалів сільськогосподарських підприємств Миколаївської області обґрунтовуються шляхи підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва у взаємозв'язку з поліпшенням родючості земельних угідь.

Викладення основного матеріалу. Нами було проведено дослідження 45 сільськогосподарських підприємств Березанського, Жовтневого, Казанківського, Миколаївського районів області. Досліджувалися підприємства, які ведуть бухгалтерський облік у повному обсязі, з них 16 товариств з обмеженою відповідальністю, 11 приватних сільськогосподарських підприємств, 6 державних підприємств, 6 відкритих акціонерних товариств, 3 сільськогосподарських виробничих кооператива та 3 інші підприємства. Дослідження показало, що рослинництво відіграє важливу роль в економіці цих господарств. Його продукція займає 70-80% у грошовій виручці. У підприємствах Казанківського району у 2006 році цей показник склав 94,5%, а у СТОВ «Відродження» Казанківського району – 98,3%, в СГВК «Авангард» Жовтневого району – 85,6%, ДП СП «Сонячне» Миколаївського району – 81,0%. Більше 80% рослинництво займає і у валовій продукції сільського господарства (наприклад, в ДП СП «Сонячне» у 2005-2006 роках 82,1-82,2%).

Більшість обстежених підприємств спеціалізується на зерновиробництві. Питома вага зернових у виручці від реалізації сільськогосподарської продукції у 2006 році коливалася від 33,3% у Миколаївському районі до 52,4% у підприємствах Казанківського району. Серед зернових культур майже всі обстежені підприємства вирощують пшеницю і ячмінь. Овес ви-

рошують 30%, гречку 20%, жито 20% підприємств. Зерновими культурами зайняті 50-60% посівних площ.

Друге місце посідають технічні культури, якими засіяно від 21% у ДП СП «Сонячне» до 42% посівних площ у СТОВ «Відродження» Казанківського району. Серед технічних культур більше 90% обстежених підприємств вирощує соняшник, 15% сою, 10% цукрові буряки, 2% гірчицю, 1% коріандр. В 11-ти підприємствах Березанського району технічні культури представлено тільки соняшником.

Овоче-баштанні культури займають 1-3% посівних площ. Овочі вирощують 40%, а баштанні – 30% обстежених підприємств. Основна причина – низька ефективність. Для прикладу розглянемо ефективність виробництва овоче-баштанних культур в сільськогосподарських підприємствах Миколаївського району. З 13-ти обстежених підприємств Миколаївського району овочі відкритого ґрунту вирощувалися в 4-х, баштанні – в 3-х підприємствах (табл. 1).

Як видно з таблиці 1, тільки в одному з чотирьох підприємств виробництво овочів у 2006 році було прибутковим. ДП «Степове» з кожного центнера овочів отримало прибуток в сумі 15,9 грн. Рівень рентабельності склав 25,0%. В інших підприємствах Миколаївського району виробництво овочів збиткове внаслідок низької ціни реалізації та високої собівартості.

Виробництво баштанних культур двом підприємствам принесло збитки. ТОВ «Добробут» від виробництва баштанних не отримало ні збитків, ні прибутку. В цьому підприємстві найвища урожайність, яка втричі перевищує урожайність баштанних в ДП «Сонячне» та в 16 разів більше урожайності в ДП «Степове», через що в ТОВ «Добробут» найнижча собівартість 1 ц продукції.

Питома вага кормових культур по 45 підприємствам склала 16%. Спостерігається зниження посівів кормових культур. Так, питома вага кормових культур в посівній площі сільськогосподарських підприємств Казанківського району у 2004 році склала 7,3%, у 2005 р. – 2,6%, у 2006 р. – 2,3%.

Таблиця 1

Показники ефективності виробництва овоче-баштанних культур підприємствами Миколаївського району в 2006 році

Показники	Овочі				Баштанні		
	ДП «Сонячне»	ДП «Степове»	ВАД «Радсад»	ТОВ «До-бробут»	ДП «Сонячне»	ДП «Степове»	ТОВ «До-бробут»
Урожайність, ц/га	41,8	43,0	106,3	187,1	30,5	6,8	114,3
Трудомісткість 1 ц, д-год.	22,3	9,3	9,41	9,2	3,6	29,4	5,0
Ціна 1 ц, грн.	28,2	74,4	49,6	26,0	10,8	26,5	23,8
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	82,3	63,5	134,9	48,1	26,8	55,9	23,8
Прибуток (+), збиток (-) на 1 ц, грн.	-54,1	15,9	-85,3	-22,1	-16,0	-29,4	0
Рівень рентабельності, збитковості, %	-65,7	25,0	-63,2	-45,9	-59,7	-52,6	0

Плоди, ягоди, виноград вирощують окремі підприємства. Наприклад, в Миколаївському районі плоди вирощує ВАТ «Радсад» та ВАТ «Лазурний», ягоди і виноград – тільки ВАТ «Радсад».

В останні роки навіть виробництво зернових культур не для всіх прибуткове. Наприклад, у 2006 році 60% підприємств Миколаївського району від зерновиробництва отримали збитки, це: СГВК «Новогригорівське», ТОВ «Золота Нива», ДП «Південьконцентр», ТОВ «Улянівське». Тому більшість господарств області намагається отримати прибуток від вирощування соняшнику. Соняшником засівають площі, які в декілька разів перевищують рекомендовані, 8-10% загальної площі посівів. Так, в ПСП «Агрофірма «Василівка» Березанського району питома вага посівів соняшнику за останні три роки коливається в межах 25-26%, в середньому по Березанському району 10-12%, по Жовтневому району – 21-22%, по Казанківському 30-36%.

В той же час такі непродумано великі посіви соняшнику не тільки виснажують землю, але й приносять сумнівні прибутки. Наприклад, у **2006** році отримали збитки від виробництва соняшнику **50%** підприємств Березанського району (ПСП «Чапаївське», ПСП «Краснопільське», ДП «Агро-Коблево», ПСП ім. Петровського, СГВК «Колос»), **45%** підприємств Жовтневого району (ДП «Гвардія Ілліча», СТОВ «Южний», ТОВ «Супутник-Агро», ФГ «Барвінок», ВАТ «Восток»), **40%** підприємств Миколаївського району (СГВК «Зеленоярське», СТОВ «Новогригорівка», ТОВ «Золота Нива», ДП «Південьконцентр»).

Навіть в тих підприємствах, де виробництво соняшнику прибуткове, виробництво зернових більш вигідне. Наприклад, у СТОВ «Відродження» Казанківського району у **2006** році питома вага зернових культур складала **57,7%**, а соняшнику **20,6%**, що вдвічі перевищують рекомендовані норми. Якщо знизити питому вагу посівів соняшнику до **10%**, можна втратити **4957,8** ц продукції. Посівна площа з **625** га знизиться до **303** га при урожайності **15,4** ц/га. Фактичний обсяг виробництва соняшнику склав **9624** ц = $(625 \times 15,4)$, розрахунковий – **4666,2** ц $(303 \times 15,4)$, що на **4957,8** ц менше. Якщо питому вагу посівів зернових підвищити до **65,0%**, посівна площа зернових зросте на **240** га з **1730** до **7970** га. При урожайності **32,3** ц/га фактичний обсяг виробництва зернових складав **5595,2** ц $(1730 \times 32,3)$, розрахунковий – **63631** ц $(1970 \times 32,3)$, або на **7679** ц більше. В наступній таблиці розглядаються фінансові результати зміни структури посівів у СТОВ «Відродження» Казанківського району.

Як видно з таблиці **2**, зниження посівів соняшнику на **322** га приносить збиток в сумі **15,2** тис. грн. А збільшення посіву зернових на **240,0** га приносить **63,4** тис. грн. прибутку за рахунок більшої суми прибутку в розрахунку на **1** ц продукції, більшого обсягу виробництва за рахунок вищої урожайності, тобто дотримання рекомендованої структури посівів не тільки приносить більше прибутку, але й не завдає значної шкоди ріллі.

Аналіз матеріалів дослідження показав, що на зниження ефективності виробництва продукції рослинництва впливає те, що більша частина сільськогосподарських угідь орендується. Наприклад, в Казанківському районі питома вага угідь, взятих в оренду в 2004 році, складала 99,7%, у 2005-2006 роках – 98,9%. Орендарів не хвилює майбутнє земель і вони виснажують їх по максимуму. Не дотримуються сівозміни, засівають по 20-30% ріллі соняшником, не вносять достатньої кількості добрив, особливо органічних. Через знищення тваринництва в багатьох господарствах не вирощують кормові культури. В 60% підприємств Миколаївського, 66% Жовтневого, 90% Казанківського районів сільськогосподарські угіддя представляють тільки ріллю. В Казанківському районі лише ДП «Володимирське» у 2006 р. мало крім ріллі пасовища, у Жовтневому пасовища мали ДП «Гвардія Ілліча», ДГ «Еліта», ТОВ «Вікторія», ПСП «Родіна», а сіножаті лише ДП «Гвардія Ілліча».

Таблиця 2

**Фінансові результати зміни структури посівів у СТВ
«Відродження» Казанківського району у 2006 р.**

Культури	Структура посівів, %		Зміна валового збору за рахунок удосконалення структури посівів, ц	Ціна 1 ц, грн	Собівартість 1 ц реалізації продукції, грн	Прибуток в розрахунку на 1 ц, грн	Додатковий прибуток (+), збиток (-), тис. грн
	фактична	можлива					
Зернові	57,1	65,0	7679,0	53,73	45,48	8,25	63,4
Соняшник	20,6	10,0	-4957,8	85,55	82,48	3,03	-15,2
Разом	X	X	X	X	X	X	48,2

Надмірне розширення площі ріллі призвело до порушення екологічно збалансованої структури земельних угідь, що посилює ерозійні процеси.

В більшості обстежених підприємств техніка фізично і морально застаріла. Її використання призводить до ущільнення ґрунтів, забруднення їх паливом і мастильними матеріалами, втрати врожаю при збиранні тощо.

Проведене дослідження показало, що для того, щоб в перспективі обсяги виробництва та ефективність продукції рослинництва зростали, необхідно в першу чергу відтворити родючість земельних угідь.

На продуктивність землі впливають рівень розораності, структура посівів, система сівозміни, якість ґрунтів. Між урожайністю сільськогосподарських культур і родючістю земельних угідь існує взаємозв'язок. Тому для збільшення обсягів виробництва продукції рослинництва, підвищення її урожайності потрібно: знизити рівень розораності земельних угідь, оптимізувати структуру земельних угідь, довести питому вагу ріллі до **59,0%**; удосконалити структуру посівів: довести питому вагу посівів соняшнику до **8,0%**; запроваджувати спеціальну систему сівозміни, за якої значно зростає частка посівів бобових та сидеральних культур, в т.ч. гірчиці білої. Вирощування сидеральних культур поліпшує родючість землі і урожайність наступних у сівозміні культур; розширити асортимент виробництва рослинницьких культур, в т.ч. за рахунок технічних, таких як соя, ріпак, гірчиця; візродити тваринництво, як джерело органічних добрив і як напрямок використання кормових культур; оновити застарілий тракторний парк, використовувати високопродуктивну техніку; використовувати високопродуктивні сорти і гібриди насіння з принципово новими характеристиками; застосовувати в необхідній кількості добрива, екологічно чисті стимулятори росту рослин, біостимулятори для боротьби з бур'янами та хворобами, електронні ультразвукові прилади для боротьби з шкідниками; створювати нові і проводити реконструкцію існуючих захисних лісо-насаджень.

Висновки. Дослідження показало, що продукція рослинництва складає **70-80%** грошової виручки сільськогосподарських підприємств. Більшість обстежених підприємств області спеціалізуються на зерновиробництві. Підвищити у перспективі ефективність виробництва продукції рослинництва можливо лише за рахунок впровадження інтенсивних технологій.